

УДК 343.21

DOI 10.32755/sjcriminal.2021.02.021

Грищенко О. П.,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри права,
філософії та політології, Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-3725-8094

ФІКЦІЯ В ЗАКОНОДАВЧІЙ КОНСТРУКЦІЇ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗАКІНЧЕННЯМ СТРОКІВ ДАВНОСТІ

У статті наведено аналіз сутності та змісту фікції у Кримінальному кодексі України, а саме фікції в законодавчій конструкції звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності. Здійснено аналіз нормативно-правових актів, поглядів учених на проблему фіктивних норм. Зокрема, авторкою надано характеристику та проаналізовано законодавчу конструкцію звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності у Кримінальних кодексах деяких зарубіжних країн: Польщі, Франції, Німеччини.

Ключові слова: закінчення строків давності, фікція, звільнення від кримінальної відповідальності, законодавець, кримінальне правопорушення.

Постановка проблеми. Одним із нагальних завдань як для теорії, так і для практики є питання вдосконалення та конкретизації закону про кримінальну відповідальність, підвищення дієвості його норм. Тому аналіз юридичної природи фікцій у законі про кримінальну відповідальність, зокрема фікції в конструкції звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, набуває актуального значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розроблення цієї проблематики внесли такі українські й зарубіжні вчені-криміналісти, як Л. В. Головка, В. В. Дудченко, Н. Д. Дурманов, З. А. Загинея, П. Я. Мшвенієрадзе, К. К. Панько, О. В. Ул'яновська та ін.

Формулювання мети. Метою статті є аналіз кримінально-правової фікції звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Виклад основного матеріалу. Згідно з ч. 1 ст. 49 Кримінального кодексу (КК) України особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального пра-

впорущення і до дня набрання вироком законної сили минули такі строки: 1) два роки – у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання менш суворе, ніж обмеження волі; 2) три роки – у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання у виді обмеження волі, чи у разі вчинення нетяжкого злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років; 3) п'ять років – у разі вчинення нетяжкого злочину, крім випадку, передбаченого у п. 2 ч. 1 ст. 49 КК України; 4) десять років – у разі вчинення тяжкого злочину; 5) п'ятнадцять років – у разі вчинення особливо тяжкого злочину [1]. Отже, у ч. 1 ст. 49 КК України законодавець передбачає таку необхідну обставину для звільнення від кримінальної відповідальності, як сплив строків давності.

Перебіг давності зупиняється, якщо особа, що вчинила кримінальне правопорушення, ухилилася від досудового розслідування або суду. У цих випадках перебіг давності відновлюється з дня з'явлення особи із зізнанням або її затримання, а з часу вчинення кримінального проступку – п'ять років. У цьому разі особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з часу вчинення кримінального правопорушення минуло п'ятнадцять років. Перебіг давності переривається, якщо до закінчення зазначених у ч. 1, 2 ст. 49 КК України строків особа вчинила новий злочин, за винятком нетяжкого злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше двох років [1].

Питання про застосування давності до особи, що вчинила особливо тяжкий злочин, за який згідно із законом може бути призначено довічне позбавлення волі, вирішується судом. Якщо суд не визнає за можливе застосувати давність, довічне позбавлення волі не може бути призначено і замінюється позбавленням волі на певний строк [1].

Давність не застосовується у разі вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених у ст. 109–114-1 КК України, проти миру та безпеки людства, передбачених у ст. 437–439 КК України і ч. 1 ст. 442 КК України [1]. Таким чином, законодавець використовує фікцію в інституті дав-

ності кримінального права, яка виявляється в обмеженні законом про кримінальну відповідальність часових меж здійснення кримінальної відповідальності. Закон про кримінальну відповідальність заперечує кримінально-правову значимість вчиненого діяння і його наслідків поза часовими межами здійснення кримінальної відповідальності. Така невідповідність поміж реальними фактами та їх юридичним закріпленням є фікцією інституту давності. Законодавець чітко визначає обов'язкову наявність двох обставин фікції інституту давності: 1) закінчення певного строку; 2) особа не повинна ухилитися від слідства або суду в межах певного строку.

Українська дослідниця О. В. Ул'яновська слушно зазначає, що «якщо закінчилися терміни, визначені законом (строки давності), то особа, яка скоїла злочин, розглядається як така, що не являє собою суспільної небезпеки. Фікція виражається лінією свідомого ототожнення істинного з неістинним, оскільки абсолютно очевидно, що повне ототожнення відносин між державою, законотворчим громадянином і особою, стосовно якої немає можливості привести у виконання обвинувальний вирок, є фікцією» [2, с. 145–146].

Використовуючи порівняльно-правовий метод, зазначимо, що у § 1–3 ст. 101 КК Польщі щодо строків давності закріплено таке: «§ 1. Карність злочину припиняється, якщо з часу його вчинення минуло: 1) 30 років – коли діяння є вбивством; 2) 20 років – коли діяння є іншим тяжким злочином; 3) 10 років – коли діяння є менш тяжким злочином, за який передбачено покарання позбавленням волі на строк понад 3 роки; 4) 5 років – коли за діяння передбачено покарання позбавленням волі не більше 3 років; 5) 3 роки – коли за діяння передбачено покарання обмеженням волі або штраф. § 2. Карність злочину, переслідуваного в порядку приватного обвинувачення, припиняється після закінчення 1 року з моменту, коли потерпілому стала відома особа, яка вчинила злочин, але не пізніше, однак, ніж після закінчення 3 років з моменту його вчинення. § 3. У випадках, передбачених в § 1 або 2, якщо закінчення злочину залежить від настання зазначених у законі наслідків, строк давності починається з моменту настання наслідків» [3, с. 41–42].

У свою чергу, КК Франції щодо строків давності містить низку статей. Так, відповідно до ст. 133-2 КК Франції, «...покарання, призначені за злочин, втрачають свою силу за давністю після закінчення двадцяти повних років з дня, коли вирок став остаточним» [4, с. 47]. Або ст. 133-3 КК Франції, у якій зазначається, що «покарання, призначені за проступок, втрачають свою силу за давністю після закінчення п'яти повних років з дня, коли вирок став остаточним» [4, с. 47–48]. У ст. 133-4 КК Франції законодавець зазначає таке: «Покарання, призначені за порушення, втрачають свою силу за давністю по закінченні двох повних років з дня, коли вирок став остаточним» [4, с. 48]. Таким чином, бачимо норми-фікції: ст. 49 КК України, ст. 101 КК Польщі, ст. 133-2, 133-3, 133-4 КК Франції. Фіктивність зазначених норм виявляється в тому, що саме винна особа звільняється від кримінальної відповідальності після спливу певного строку з дня вчинення нею злочину.

Тоді як § 78 КК Німеччини щодо строків давності зазначає, що: «1. Давність виключає покарання за діяння і застосування заходів виправлення і безпеки. 3. Якщо для переслідування передбачена давність, то строк давності становить: 1) тридцять років, якщо за діяння передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі; 2) двадцять років, якщо за діяння передбачено покарання у виді позбавлення волі максимум на строк більше десяти років; 3) десять років, якщо за діяння передбачено покарання у виді позбавлення волі максимум на строк від п'яти до десяти років; 4) п'ять років, якщо за діяння передбачено покарання у виді позбавлення волі максимум від одного року до п'яти років; 5) три роки – при інших діяннях [5, с. 55]. Маємо констатувати, що у § 78 КК Німеччини законодавець використовує також фікцію. Фікція тут проявляється в тому, що злочинець звільняється від покарання після спливу певного (зазначеного) строку, отже, класична формула (кримінальне правопорушення – кримінальна відповідальність – покарання) не діє.

Приводом для використання законодавчої конструкції звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності є істотне зменшення суспільної небезпечності вчиненого діяння в результаті закінчення певних строків.

Передбачений ст. 49 КК України вид звільнення від кримінальної відповідальності застосовується за наявності трьох умов: 1) закінчення зазначених у ч. 1 ст. 49 КК України строків; 2) невчинення протягом цих строків нового злочину певного ступеня тяжкості; 3) неухилення особи від слідства або суду [6].

Перебіг строку давності починається з дня, наступного за днем вчинення кримінального правопорушення. Днем вчинення кримінального правопорушення вважається час вчинення особою суспільно небезпечного діяння (дії або бездіяльності) незалежно від часу настання наслідків [7, с. 119].

Положення § 78а КК Німеччини визначає, що «термін давності починає обчислюватися з моменту закінчення дії» [5, с. 55]. У зв'язку з вищевикладеним, пропонуємо ст. 49 КК України доповнити новою частиною 7 такого змісту: «Термін давності починає обчислюватися з моменту закінчення дії. Якщо наслідок, що входить до складу діяння, настає пізніше, термін давності починає свій перебіг з цього моменту».

Кінцевим моментом обчислення диференційованих строків давності, встановлених у пунктах 1–5 ч. 1 ст. 49 КК України, визнається остання секунда 24 годин останньої доби відповідного строку [7, с. 119]. Наприклад, у разі вчинення умисного вбивства в стані сильного душевного хвилювання (ст. 116 КК України) 31 грудня 2006 р. строки давності починають обчислюватися з 1 січня 2007 року, кінцевим терміном п'ятирічного строку давності вважається 24.00 1 січня 2012 р. [7, с. 119].

Будучи переважно заохочувальними, норми про звільнення від кримінальної відповідальності й звільнення від покарання згруповані в КК України як самостійні кримінально-правові інститути, кожен з яких характеризується особливостями, що виражаються як у законодавчій регламентації, так і в практичному застосуванні. Необхідність звертання до цієї проблематики обумовлена, серед іншого, появою рекомендацій щодо підміни зазначених у КК України видів звільнення від кримінальної відповідальності подібними видами звільнення від покарання, необхідністю розширити сферу дії інституту звільнення від покарання. Одним з аргументів на користь зазначеної трансформації слугує той факт, що в більшості європейських країн «подвоєн-

ня» таких подібних кримінально-правових інститутів, як звільнення від кримінальної відповідальності й звільнення від покарання і його відбування, немає. У свою чергу, відповідно до чинного КК України, інститути звільнення від кримінальної відповідальності і звільнення від покарання – це самостійні, «ізолювані» один від іншого інститути, хоча в часи дії КК України 1960 р. вони були об'єднані в одній главі. Водночас у перші роки дії Основ кримінального законодавства СРСР і союзних республік 1958 р. у літературі нерідко ототожнювали поняття «звільнення від кримінальної відповідальності» і «звільнення від покарання», вважаючи їх рівнозначними. Разом з тим ці поняття одержали чітке розмежування в практиці Верховного Суду СРСР, про що свідчить роз'яснення по конкретній справі, опубліковане під тезою: «Застосовуючи ст. 43 Основ, необхідно мати на увазі, що вона складається із двох частин, одна з яких передбачає звільнення від кримінальної відповідальності, а друга – звільнення від покарання» [8, с. 30].

Вважаємо, що реалізація пропозиції про заміну більшості видів звільнення від кримінальної відповідальності подібними видами звільнення від покарання, безумовно, сприяла б вирішенню багатьох проблем, пов'язаних з інститутом звільнення від кримінальної відповідальності. Однак ця ідея, якщо її розглядати щодо всіх без винятку видів звільнення від кримінальної відповідальності, надмірно радикальна. Деякі з таких видів насправді повинні підлягати скасуванню (наприклад, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки як радянський анахронізм), а правова регламентація інших – удосконаленню (зокрема, йдеться про трансформацію звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності в аналогічний вид звільнення від покарання). Проте інститут звільнення від кримінальної відповідальності заслуговує на свою реалізацію щодо вузької категорії осіб, що вчинили нетяжкі злочини, які характеризуються невеликим ступенем суспільної небезпеки або її втратою й не заслуговують за обставинами справи застосування до них одного з елементів кримінальної відповідальності.

Якщо в загальному виді порівнювати досліджувані інститути, то варто вказати, що вони обидва покликані в привілейованій формі впливати на осіб, що вчинили кримінальні правопорушення, застосування до яких суворих заходів кримінально-правового впливу недоцільне з різних причин або навіть здатне заподіяти більше шкоди, ніж користі. Історія розвитку держави й права свідчить, що з постулатом про неминучість покарання нереально здійснювати ефективну кримінально-правову політику. Життя не прямолінійне, тому для того, щоб адекватно реагувати на кримінальне правопорушення і виконувати завдання кримінального законодавства, державі потрібен арсенал різноманітних засобів. Закріплення в КК України таких гнучких форм реагування на вчинене кримінальне правопорушення, як звільнення від кримінальної відповідальності й звільнення від покарання, їх досить активне застосування на практиці фактично означає перетворення принципу невідворотності кримінальної відповідальності в положення про невідворотність кримінально-правового реагування, впливу на особу, що вчинила кримінальне правопорушення. Як справедливо зазначає Л. В. Головка, «звільнення від кримінальної відповідальності є альтернативним способом реакції держави на злочин, коли реакція має місце, однак поза традиційною дихотомією «злочин – покарання», на якій ґрунтується класичне кримінальне право» [9, с. 77–83].

У такій самій площині потрібно розглядати й принцип справедливості. Вчинення будь-якого кримінального правопорушення вимагає найбільш адекватного (відповідного, пропорційного) впливу з боку держави. Наприклад, при вчиненні тяжкого злочину особою не вперше, невідшкодуванні заподіяних збитків, за відсутності каяття особи у вчиненому кримінальному правопорушенні реакція держави має бути досить суворою, із призначенням такій особі покарання і його реальним відбуванням. Разом з тим особа, що переступила кримінальний закон уперше, після цього спілкуючись зі слідством і судом, сумлінно працюючи, має право бути звільнена від осуду й (або) покарання. Звільнення від кримінальної відповідальності не змінює правової природи вчиненого особою діяння – воно як було кримінально-протиправним у момент вчинення, таким і залишається в мо-

мент звільнення від кримінальної відповідальності. Також не піддається сумніву кримінально-протиправний характер діяння при звільненні від покарання (його відбування). Положення про те, що звільнення від кримінальної відповідальності й покарання можливе лише за наявності у вчиненому суспільно небезпечному діянні ознак складу кримінального правопорушення як єдиної підстави кримінальної відповідальності, уже давно вважається загальновизнаним. Особа, яка звільнена від кримінальної відповідальності або покарання, не є виправданою та не є визнаною невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення.

Через відсутність обвинувального вироку, яким призначаються санкції, при звільненні від кримінальної відповідальності особу визнають такою, у котрої судимість відсутня. Відповідно до ч. 3 ст. 88 КК України особи, засуджені за вироком суду без призначення покарання, також не мають судимості [1]. Однак при такій формі реалізації кримінальної відповідальності як осуд особи зі звільненням її від відбування передбачених санкцій можливе настання судимості. Отже, як при погашенні або знятті судимості, так і при звільненні від кримінальної відповідальності наслідки є аналогічними. Визнання особою, що вперше вчинила кримінальне правопорушення, того, хто за раніше вчинене кримінальне правопорушення був звільнений від кримінальної відповідальності, і того, у кого судимість була знята або погашена, необхідно вважати кримінально-правовою фікцією. Законодавча частина норми: «особа, що вперше вчинила кримінальне правопорушення...» де-факто надає право звільняти особу від кримінальної відповідальності безмежну чисельність разів, у результаті чого втрачають певні риси, особливості превентивного значення відповідні статті КК України. Якщо особа вчинила нове кримінальне правопорушення і при цьому вже була звільнена від кримінальної відповідальності, то це вказує на недосягнення щодо такої особи цілей кримінально-правового впливу. Проблема можна вирішити шляхом внесення змін до КК України, які забороняли б повторне звільнення від кримінальної відповідальності за передбаченими в законі підставами протягом певного строку. При визначенні тривалості строку, після закінчення якого звільнена від кримінальної відповідальності

особа може бути прирівняна до такої, що раніше взагалі не вчиняла кримінальне правопорушення, доцільно орієнтуватися на встановлені у ст. 49 КК України строки давності.

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що звільнення від кримінальної відповідальності є самостійним кримінально-правовим інститутом. Разом із тим, його юридична квінтесенція має такі риси: оскільки в результаті звільнення від кримінальної відповідальності де-юре не відбувається осуд особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, така особа оминає несприятливі кримінально-правові наслідки, які у результаті осуду покладаються на цю особу.

Сутність законодавчої конструкції звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності має колізійний характер у науці кримінального права України. Актуальним залишається погляд, згідно з яким підставою існування в кримінальному праві інституту давності є втрата суспільної небезпеки вчиненого діяння [10, с. 265; 11, с. 18–24; 12, с. 15; 13, с. 131–134; 14, с. 409–415]. Слушним, на нашу думку, є міркування про те, що «підставою інституту давності є втрата суспільної небезпеки діяння» [15, с. 161]. Оскільки суспільна небезпечність є обов'язковим елементом складу кримінального правопорушення, то і відсутність у діянні суспільної небезпечності виключає кримінальну відповідальність, бо діяння не є кримінальним правопорушенням.

На нашу думку, закон про кримінальну відповідальність ставить жорсткі рамки застосування санкцій у зазначені строки, водночас надає можливість призначення або виконання санкцій судам стосовно злочинців, що вчинили особливо тяжкі злочини, за які КК України встановлює покарання у виді довічного позбавлення волі. Цей факт підтверджується ч. 4 ст. 49 КК України: «Питання про застосування давності до особи, що вчинила особливо тяжкий злочин, за який згідно із законом може бути призначено довічне позбавлення волі, вирішується судом. Якщо суд не визнає за можливе застосувати давність, довічне позбавлення волі не може бути призначено і замінюється позбавленням волі на певний строк» [1]. Відповідно до ч. 5 ст. 49 КК України, «давність не застосовується у разі вчинення злочинів проти основ національної

безпеки України (ст. 109–114-1 КК України), проти миру та безпеки людства (ст. 437–439 і ч. 1 ст. 442 КК України)» [1].

Зарубіжний учений П. Я. Мшвенієрадзе зазначив, що «звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності за радянським кримінальним законодавством полягає в недоцільності застосування покарання щодо особи, яка вчинила злочин, якщо з дня вчинення злочину минув більш-менш тривалий час. Застосування покарання за такого стану справ не може служити ні цілям загального попередження, ні цілям спеціального попередження» [16, с. 70]. Законодавець, поряд із давністю притягнення до кримінальної відповідальності, передбачає і давність обвинувального вироку [16, с. 196]. Цей факт підтверджується і в коментарі до КК України, в якому йдеться: «Підставою застосування інституту давності є значне зменшення суспільної небезпеки вчиненого злочину після закінчення тривалого часу і втрата суспільної небезпеки особою, що вчинила злочин» [7, с. 119].

Отже, не можна погодитися, на нашу думку, з вищезазначеними доводами щодо аргументування юридичної природи кримінально-правової конструкції давності, оскільки, спираючись на суспільну небезпеку протиправного діяння та самого злочинця, вони самі по собі не можуть тлумачити, чому злочинець звільняється від кримінальної відповідальності за наявності фактів, що окреслені в законодавстві. Одним із фактів, що не відповідають реальіям сьогодення, можна назвати факт втрати діянням риси протиправності як підстави застосування давності. Характерна риса кримінально-протиправного діяння – суспільна небезпечність – зумовлюється об'єктом кримінального правопорушення, способом його вчинення.

Висновки. Таким чином, фікція в законодавчій конструкції звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності виражається в обмеженні законом про кримінальну відповідальність часових меж здійснення кримінальної відповідальності. КК України заперечує кримінально-правову значущість вчиненого діяння і його наслідків поза часовими межами здійснення кримінальної відповідальності. Ця відсут-

ність відповідності між реальними фактами та їх юридичним закріпленням і є фікцією інституту давності.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Ул'яновська О. В. Фікції в правовій системі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2010. 215 с.
3. Kodeks karny [Rzeczypospolitej Polskiej]. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. URL: isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19970880553 (дата звернення: 05.10.2021).
4. Code pénal – France. Accepté 22 Juillet 1992. Edition: 01/05/2017. URL: <http://www.livrespour tous.com/e-books/detail/Code-penal---France/onecat/0.html> (дата звернення: 05.10.2021).
5. Strafgesetzbuches von Deutschland. Am 13. November 1998 mit den folgenden Ergänzungen. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf> (дата звернення: 05.10.2021).
6. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05#Text> (дата звернення: 05.10.2021).
7. Уголовный кодекс Украины: научно-практический комментарий / отв. ред. Е. Л. Стрельцов. Изд. 6-е, перераб. и доп. Харьков: Одиссей, 2009. 888 с.
8. Определение Военной Коллегии Верховного Суда СССР от 10.11.1960 г. *Бюллетень Верховного Суда СССР*. 1961. № 2. С. 30.
9. Головки Л. В. Новые основания освобождения от уголовной ответственности и проблемы их процессуального применения. *Государство и право*. 1997. № 8. С. 77–83.
10. Герцензон А. А. Уголовное право: Часть Общая. Москва: Госюриздат, 1948. 428 с.
11. Дудченко В. В. Багатофункціональні властивості порівняльного правознавства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип. 29. С. 18–24.
12. Дурманов Н. Д. Давность и погашение судимости. Москва: Госюриздат, 1939. 89 с.
13. Загинеї З. А. Нормотворча техніка кримінального закону України. *Юридична техніка і технологія: теорія та практика застосування*: тези доп. та повідомл. учасн. II Всеукр. наук.-практ. конф.

(м. Львів, 24–25 листопада 2016 р.) / за заг. ред. І. Д. Шутака. Харків: Право, 2016. С. 131–134.

14. Семчик В., Поліводський О. Науково-правова експертиза як форма доктринального тлумачення законодавства. *Право України*. 2013. № 5. С. 409–415.

15. Панько К. К. Фикции в уголовном праве (в сфере законотворчества и правоприменении): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; 12.00.09. Ярославль, 1998. 233 с.

16. Мшвениерадзе П. Я. Институт давности в советском уголовном праве. Тбилиси: Мецниереба, 1970. 287 с.

Hryshchenko O.,

Ph.D. in Law, Senior Lecturer of the Department of Law,
Philosophy and Political Studies,
T. H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium",
Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3725-8094

FICTION IN THE LEGISLATIVE STRUCTURE OF EXEMPTION FROM CRIMINAL RESPONSIBILITY IN CONNECTION WITHIN THE EXPIRY OF THE LIMITATIONS PERIOD

The essence and subject matter of fiction in the Criminal Code of Ukraine, namely fiction in the legislative structure of exemption from criminal responsibility in connection with the expiry of limitations period are analyzed in the article. The analysis of normative-legal acts, scholars' views on the problem of fictitious norms is carried out. In particular, the author provides a description and analyzes the legislative structure of exemption from criminal responsibility in connection with the expiry of limitations period in the Criminal Codes of such foreign countries as: Poland, France, Germany.

Based on the positive foreign experience, it is proposed to amend Article 49 of the Criminal Code of Ukraine with a new part 7 as follows: "The limitations period starts to be calculated from the moment of expiration. If the consequence that is a part of the act occurs later, the limitations period begins from this point".

It is mentioned that the exemption from criminal responsibility is an independent criminal and legal institution. However, its legal quintessence has the following features: since the de jure exemption does not result in the conviction of a person who has committed a criminal offense, such a person avoids the adverse criminal consequences that this person has as a result of the conviction.

It is clarified that the essence of the legislative structure of exemption from criminal responsibility in connection with the expiry of limitations period has a controversial nature in the science of Ukraine's criminal law. The view according to which the basis of existence in criminal law of institute of prescription is loss of public danger of the committed act remains actual.

It is concluded that the fiction in the legislative structure of exemption from criminal responsibility in connection with the expiry of limitations period is expressed in the limitation of time limits of criminal responsibility with the law on criminal responsibility. The Criminal Code of Ukraine denies the criminal and legal significance of the committed act and its consequences outside the time limits of criminal responsibility. This lack of correspondence between the real facts and their legal consolidation is a fiction of the institution of prescription.

Key words: *expiry of limitations period, fiction, exemption from criminal responsibility, legislator, criminal offense.*

References

1. Ukraine (2001), *Criminal Code of Ukraine*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv.
2. Ulianovska, O. V. (2010), *Fictions in the legal systems of Ukraine*: Ph.D. in Law thesis, Odesa.
3. Rzeczypospolitej Polskiej (1997), *Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskiej*, available at: isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19970880553 (accessed 08 October 2021).
4. France (1992), *Code pénal de la France*, available at: <http://www.livrespour tous.com/e-books/detail/Code-penal---France/onecat/0.html> (accessed 08 October 2021).
5. Deutschland (1998), *Strafgesetzbuches von Deutschland*, available at: <https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf> (accessed 08 October 2021).
6. Ukraine (2005), *On Practice of Application by courts of Ukraine of the Legislation on Release of the Person from Criminal Responsibility*: decree, Plenum of the Supreme Court of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05#Text> (accessed 05 October 2021).
7. Streltsov, E. L. (2009), *Criminal Code of Ukraine: scientific and practical commentary*, the 6th edition, Odissei, Kharkov.
8. Soviet Union (1960), *Determination of the Military Collegium of the Supreme Court of the USSR*, Supreme Court of the USSR, Moscow.
9. Golovko, L. V. (1997), "New grounds for exemption from criminal responsibility and problems of their procedural application", *State and Law*, No. 8, pp. 77–83.
10. Gertsenzon, A. A. (1948), *Criminal law: General Part*, Gosiurizdat, Moscow.
11. Dudchenko, V. V. (2006), "Multifunctional properties of comparative jurisprudence", *Current Issues of State and Law*, Issue 29, pp. 18–24.

12. Durmanov, N. D. (1939), *Statute of limitations and repayment of convictions*, Gosiurizdat, Moscow.

13. Zahynei, Z. A. (2016), "Rule-making technique of the criminal law of Ukraine", *Legal technique and technology: theory and practice of application: collection of abstracts of the II All-Ukrainian scientific and practical conference*, November 24-25, Lviv, pp. 131–134.

14. Semchyk, V. and Polivodskyi, O. (2013), "Scientific and legal examination as a form of doctrinal interpretation of legislation", *Law of Ukraine*, No. 5, pp. 409–415.

15. Panko, K. K. (1998), *Fictions in criminal law (in the field of lawmaking and law-enforcement)*: Ph.D. in Law thesis, Yaroslavl.

16. Mshvenieradze, P. Ya. (1970), *The institute of prescription in Soviet criminal law*, Metsniereba, Tbilisi.